

Мараєва У.М.

**НАРОДНА ОБРЯДОВІСТЬ У МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ужгород, Підгірна 46, 88000

Maraeva U.M.

**FOLK RITUAL IN THE MODERNIZATION PROCESS OF MODERN
UKRAINIAN SOCIETY**

Uzhgorod National University

Uzhgorod, Pidgirna 46, 88000

Дана доповідь спрямована на розкриття особливості народної обрядовості в традиційній культурі та її проявів в умовах перехідного суспільства від традиційного до модернового.

Ключові слова: народна обрядовість, традиційна культура, модернізація.

In this report we describe folk ritual in traditional culture and its manifestations in the transition from traditional society to modernity.

Key words: folk ritual, traditional culture, modernization.

Філософські дослідження традиційної культури, діалектики традиції і новації в культурі є предметом дослідження Е.Дмитрієва, С.Кримського, І.Крістола, Є.Шудрі та інших вітчизняних та зарубіжних науковців. Завдяки цим дослідженням встановлено основні закономірності становлення нового у культурі та напрями інтеграції традиції у сучасність.

Метою доповіді є аналіз сутності народної обрядовості як визначальної у функціонуванні традиційних елементів народної культури (традиційної культури) цивілізаційного розвитку України в постіндустріальному суспільстві та її значення у модернізаційних процесах сучасного українського суспільства.

У процесі спільної діяльності, життєзабезпечення, український етнос надбав значний соціальний досвід і саме обряд, оформлює його у визначені стандарти поведінки, здійснює його концентрацію і передачу на міжпоколінньому рівні. Ці властивості обряду дозволяють йому виконувати функцію забезпечення цілісності соціуму, здатності до інтеграції індивідуального та надіндивідуального досвіду.

Традиційна культура, як зазначає Нікішенко Ю.І., – це специфічний етап розвитку культури етносу, коли домінує колективне начало, всі зусилля колективу спрямовані на самозбереження і самовідтворення, а культура відповідає домінуванню власного «ми». Обряд у даному випадку є моделлю культури, виступає своєрідною моделлю поведінки. Саме через обряд відбувається процес інформаційної взаємодії, за допомогою якого передаються знання. Традиція створює стабільність і надає впевненості [4, 4-13]. Однак, сучасна людська цивілізація спрямована на розвиток тенденцій до посилення особистісного начала на колективному суспільному тлі.

Традиційна культура як тип спільноти є суспільством «закритим», «замкнутим», що оберігає норми і стандарти своєї культури від різновекторних впливів з боку інших суспільств і культур. І тривалий час в історії української культури саме її традиційність, опертя на традицію, звичай, обряд забезпечило збереження етнічності, а у такий спосіб і спільноти. Однак, традиційне суспільство починає втрачати свої позиції в міру розвитку торговельних, економічних контактів між країнами, у процесі виникнення універсальних засобів спілкування, техніки і технології, що відокремлює особисті зв'язки між людьми від їхніх функцій у процесах поділу діяльності.

Індустріальне суспільство проходить період свого найвищого розквіту, який змінюється періодом глибокої трансформації під впливом науково-технічної та інформаційної революції. До кінця ХХ століття, у всьому світі склалися відмінно нові умови існування і розвитку людини, її самоідентифікації, самоствердження та самореалізації у сучасному

постіндустріальному світі. У міру матеріального забезпечення, повинні зростати духовні потреби, інтелектуальний, естетичний та моральний розвиток.

Спрощений дихотомічний підхід до модернізаційних процесів як протистояння традицій і сучасності, коли традиції, обряди, звичаєвість культури сприймаються як непродуктивна, відстала сила, як такі, що їх варто скасувати, зламати, щоб утвердити «сучасність», занадто примітивізований. Адже перехідне суспільство має свою специфіку, внутрішню динаміку, що дозволяє традиційному суспільству легше модернізуватися, ніж суспільствам з несталими історичними традиціями, з еклектичною культурою і способом життя [3, 61].

Реальною маркіровкою української етнічної ідентичності у сучасних перехідних умовах від традиційності до результативної *політичної, економічної, культурної модернізації* є традиційно-побутова культура українців, народна обрядовість зокрема, яка до сьогодні засвідчила свою життєздатність на рівні функціонування у зв'язку з типом традиційної діяльності українців (землеробство) та світоглядно-ментальних настанов.

Модернізаційні процеси у культурі – це насамперед прогресивний розвиток етнічної спільноти і людства в цілому. Глобальні проблеми є наслідком культурного розвитку і одночасно виступають його гальмом. Культурний процес як самодостатній самооптимізується через систему зворотних зв'язків, які виконує індивід чи індивіди. З точки зору теорії систем таке утворення самодостатнє для кореляції тих чи інших викликів, якими є глобальні проблеми ХХ – ХХІ ст. [2, 180].

В українській культурі, яка оперта у повсякденні на багатовікову традицію та обрядовість, до сьогодні живуть і «працюють» (у більшій чи меншій мірі) вимоги пошанування, *культу*, сил і стихій природи як основи традиційної землеробської, хоча й у певній мірі урбанізованої, культури.

Народна обрядовість українців, у міру своєї, виявленої нами гносеологічної природи та пізнавально-прикладного, виховного спрямування, містить стійку

систему культів і заборон, які виконують у соціальному бутті регламентуючу, звичаєво-правову функцію.

Серцевиною культури наших предків, як і культури будь-якого народу, є світогляд, в основу якого покладено систему культів, домінуючим у якій був культ Природи. Людина вірила, що все навколо неї живе: відчуває, розуміє, має свої бажання, бореться за існування. Тому до природи людина ставилась як до живої істоти, що визначило анімістичність світоглядних уявлень і вірувань українців.

Анімістичний світогляд є основою народної обрядовості, він глибоко проник у художню культуру, у зміст і структуру нашої мови. Як зазначає М. Закович, ми й тепер говоримо: «сонце сходить і заходить», «ударив грім», «буря виє», «вітер свище» – усе це вирази анімістичного світогляду, які сучасна людина сприймає як фразеологічні трафарети, хоча для наших предків ці вислови були наповнені реальним змістом [1, 335].

Особливої уваги заслуговують збережені до сьогодні землеробські культури у системі обрядовості українців (наприклад: культ зерна, хліба, плуга, землі, води та інші, відображені у обрядах календарних циклів, обрядовому фольклорі, обрядових стравах), які сягають глибокої давнини і пов'язані з природно-кліматичними умовами території проживання нашого народу та господарсько-культурним типом. Землеробські культури – це поклоніння богам-покровителям землеробства, тваринництва та інших супровідних господарських занять. З допомогою цих культів люди вчилися узагальнювати свій життєвий досвід, розвивати і накопичувати знання про навколишній світ, шукати першопричину буття.

У цьому сенсі народна обрядовість українців постає, попри будь-які історичні, політичні, економічні, культурно-соціальні зміни, незмінним знаком української ідентичності, який потребує *захисту, збереження і пошанування*. Система культів і заборон в обрядовій культурі життєвого світу українців у їх цивілізаційному поступі має прикладне значення: є *основою екологічної*

культури, гендерного виховання, науки виживання у мінливому і щораз складнішому світі.

У сучасних модернізаційних процесах як проблема національної ідентичності постає неадекватність національного саморозуміння, неповнота культурного самоусвідомлення, що позбавляє українську етнонаціональну спільноту базової умови національного самоздійснення у складних перехідних умовах сьогодення. Це, насамперед, впливає на рівень власної відповідальності кожної особистості за майбутнє національної культури. Тому можливим шляхом культурного саморозуміння може стати послідовне, вимогливе усвідомлення сутності культури засобами народної обрядовості, процесу її творення і особливостей перетворення загальнокультурних надбань людства в індивідуальний світ культури.

Література:

1. Закович М. Культурологія : українська та зарубіжна культура : Навч. посіб. / [М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. М. Семашко та ін.] ; За ред. М. М. Заковича. – К. : Знання, 2004. – 567 с.
2. Кравець М.С. Культурологія: навчальний посібник / М.С. Кравець, О.М. Семашко, В.М. Піча. – Львів : Новий світ-2000, 2008. – 320 с.
3. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність : запасний гравець Європи / Михальченко М. І. – Дрогобич-Київ : “Відродження”, 2004. – 488 с.
4. Нікішенко Ю.І. Поняття «етнічна культура» і «традиційна культура» в етнокультурології // Наукові записки. Том 24, Теорія та історія культури / Національний університет «Києво-Могилянська академія». – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 91 с.
5. Садрицька С. В. Культурна інновація та традиція як аспекти поткласичної філософсько-освітньої парадигми / С. В. Садрицька // Наукове пізнання, 2008. – № 2 (22).– С. 94-98.

6. Федь В. А. Світоглядні традиції у вимірах онто-гносеологічного аналізу / В. А. Федь. // Мультиверсум : філософський альманах: [зб.наук.праць]. – К., 2009. – Вип. 77. – С.68-78.

References:

1. Zakovich M. Culturologia: tutorial. – K.: Znannja, 2004. – 567с.
2. Kravets M.S. Culturologia: tutorial. – Lviv, Novij svit-2000, 2008. – 320с.
3. Mikhalchenko M.I. Ukraine as a new historical reality ... – Drogobich-Kiev: “Renesans”, 2004. – 488с.
4. Nikishenko J.I. The term “ethnic culture” and "traditional culture" in ethnocultural // Scientific notes. Volume 24, Theory and History of Culture /КМА. – Kiev.2004. – 91с.
5. Sadritska S.V. Cultural innovation and tradition as aspects postklassical philosophical and educational paradigm // Scientific knowledge. Volume № 2 (22). – 2008. 94-98.
6. Fedj V.A. Ideological tradition in the measurements onto-epistemological analysis //Multiversum: philosophical almanac [collected works]. Volume 77. – K., 2009. 68-78.